

Türkiye’de Sosyal Demokratların Avrupa Birliği’ne Yaklaşımları¹

Seçil Erdem

Araş. Gör.
ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
E-posta: secil@metu.edu.tr

Özet: Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler ve bu süreci ilgilendiren güncel gelişmeler Türkiye’deki ekonomik, siyasal ve toplumsal dinamikler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olan önemli konulardır. Bu bağlamda Avrupa Birliği, Türkiye’deki politik tartışmaların da önemli bir konusu haline gelmiştir. Bu çalışma, Türk Sosyal Demokrasi Hareketi çerçevesi içindeki çeşitli politik unsurların Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin belirlenmesi sürecindeki rolleri ve yaklaşımlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türk siyasetinin, aynı zamanda bu ilişkilere anlamlı katkılarda bulunmuş en önemli unsurlarından biri olan Sosyal Demokratlar tarafından nasıl kavrandığı ve değerlendirildiğini anlama şansı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal demokrasi, Avrupa Birliği, Müzakere Çerçeve Belgesi, Kıbrıs sorunu, yapısal fonlar, azınlıklar

Social Democrats’ Approach to European Union in Turkey

Abstract: The relations between Turkey and the European Union and the current developments concerning this process are important issues which have direct and indirect effects on the economic, political and social dynamics in Turkey. In this context, the European Union has also become an important subject of political debates in Turkey. This study aims to analyse the roles and approaches of the various political components within the framework of Turkish Social Democratic Movement in the process of the determination of the Turkey-European Union relations. This study is supposed to provide a chance to conceive how the European Union and the relations between Turkey and the European Union are considered and assessed by Turkish Social Democrats who are one of the most important components of Turkish politics that have also submitted significant contributions to the Turkey-European Union relations.

Key Words: Social democracy, European Union, the Negotiation Framework, the Cyprus question, structural funds, minorities

Giriş

Türkiye’de sosyal demokrat hareketin temsilcileri Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinde geçmişten bu yana önemli rol oynamıştır. Tarihsel olarak

¹ Bu çalışma, 2006 yılında tamamladığım aynı adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

düşünüldüğünde, Türkiye ile AB arasında en önemli anlaşmalar imzalanırken sosyal demokratların Türkiye-AB ilişkilerinde aktif olarak yer aldıkları görülebilir. Geçmişte üstlendikleri önemli roller ışığında bugün sosyal demokratların AB'yi nasıl tanımladıkları, Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki gelişmeleri, ortaya çıkan sorunları nasıl değerlendirdikleri ve geleceğe dair çıkarımları Türkiye'de önemli bir toplumsal kesimin Türkiye tarihindeki bu önemli olaya yaklaşımlarını anlamak bakımından önemlidir. Burada aynı zamanda Türk siyasi hayatında ağırlığı olan bir politik kanadın AB politikasını nasıl kurduğunu ve geleceğe dair çıkarımlarını görme fırsatı da doğmaktadır.

Sosyal demokratların AB karşısındaki duruşlarını anlamak birkaç açıdan önem arz etmektedir. İlk olarak, sosyal demokrat hareket Türk siyasal yaşamının önemli bir bileşenini temsil etmektedir. Bu anlamda, sosyal demokratların yaklaşımlarını analiz etmek AB'nin Türkiye'de nasıl algılandığını anlamaya yardımcı olacaktır. Dahası, sosyal demokrat hareket Türkiye'nin geleceğini ilgilendiren politikaların belirlenmesindeki karar alma süreçlerinin önemli bir parçası olmuştur. Bu anlamıyla da AB'ye yaklaşımını anlamamanın ve analiz etmenin önem arz ettiği bir toplumsal kesimdir. Öte yandan, AB yalnızca ekonomik ve siyasal bir birlik değildir. Bugün AB demokrasi, hukuk devleti, insan hakları gibi birtakım değerleri de içeren bir bütünü temsil etmektedir. Bu nedenle, AB'nin sembolize ettiği anlamın Türkiye'de sosyal demokratlar tarafından nasıl algılandığı sorusu onun ne ölçüde bütünlüklü bir proje olarak kavrandığını da aydınlatan ipuçları sunacaktır.

Türkiye'de sosyal demokratlar genel olarak Türkiye'nin AB üyeliğinden yanadır. Ancak AB'yle ilgili politik duruşlarını ve yaklaşımlarını etkileyen; hatta biçimlendiren çeşitli şüpheleri ve endişeleri mevcuttur. Sosyal demokratların AB'ye yaklaşımlarını etkileyen bu duyarlılıklarının temel itkilerini anlamak gerekir. Dolayısıyla; Türkiye'de sosyal demokratların AB'ye hangi noktalarda destek verdikleri ve hangi noktalarda itiraz ettikleri, Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili temel tereddütlerinin ve gelecek tasavvurlarının neler olduğu; bu anlamda perspektifleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar incelenmesi gereken unsurlar olarak görünmektedir.

Bu çalışmada sosyal demokratların AB'ye yaklaşımı incelenirken referans olarak Türkiye'deki üç siyasal parti, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokratik Sol Parti (DSP), Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP); iki sivil toplum örgütü, Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV), Sosyal Demokrasi Derneği (SDD) ve bugün parti ve örgütlerden bağımsız; ama Türkiye'de sosyal demokrat politikaların oluşumuna katkılarda bulunmuş önemli kişilerin konuyla ilgili değerlendirmeleri ele alınmıştır. Bunun için parti ve örgütlerin lider ve temsilcileriyle ve bu oluşumlardan bağımsız siyasi figürlerle mülakatlar gerçekleştirilmiş, konuyla ilgili yaptıkları yayınlar ve basın bildirimleri dikkate alınmıştır.

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Sosyal Demokratların Rolü

Sosyal demokrat siyasal oluşumların temsilcisi olan politik figürler, Türkiye ile AB arasındaki ilk resmi yakınlaşmanın sağlandığı 1963 yılından bu yana Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin en kritik anlarında çok önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu tarihsel sürece kısaca göz atmak sosyal demokratların bugünkü AB siyasetini anlamlandırabilmek için yararlı bir zemin sunacaktır.

Türkiye ile AB arasındaki ilk resmi ilişki 1963 yılında, daha sonra sosyal demokrasinin temeli olacak "ortanın solu" kavramının fikir babası olan İsmet İnönü tarafından imzalanan Ankara Anlaşması'yla kuruldu. 1995 yılında Murat Karayalçın Cumhuriyet Halk Partisi'nden dışişleri bakanıydı. Karayalçın Gümrük Birliği'nin hazırlanmasına katkıda bulundu ve Türkiye Cumhuriyeti adına bu anlaşmayı imzaladı. Aynı yıl, Deniz Baykal CHP'nin lideri oldu. Baykal aynı zamanda 30 Ocak 1995 yılında koalisyon hükümeti yeniden kurulduğunda hükümetin dışişleri bakanı oldu. Deniz Baykal da Gümrük Birliği anlaşmasının Avrupa Parlamentosu'nca onaylanması süresince büyük emek sarf etmiştir. Benzer bir şekilde Türkiye 11-12 Aralık 1999'da Helsinki Avrupa Konseyi'nde diğer adaylarla eşit statüde aday ülke olarak tanındığında Bülent Ecevit başbakanı; İsmail Cem dışişleri bakanıydı. Daha sonra 2002'ye kadar bu isimlerin liderliğinde Kopenhag Kriterleri'ne uyum doğrultusunda birçok düzenleme yapıldı.

Türkiye ile AB'yi birbirine yaklaştıran hemen her adımı onaylamış olmaları Türkiye'de sosyal demokratların bu ilişkilerden kaygılanmadıkları anlamına gelmez. Türkiye-AB ilişkilerinde önemli görevler üstlenmiş olmalarına rağmen sosyal demokratların duruşu her zaman destekleyici olmamıştır. Denilebilir ki, neredeyse hemen her zaman Türkiye'deki sosyal demokratların Avrupa'yla ilgili çeşitli konulara dair bir tereddüt ve şüpheleri olmuştur. İsmet İnönü, 1961'de kabinesinin hükümet programında CHP'nin, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla entegrasyonundan yana olduğunu açıkladığında parti içinde önemli bir AET karşıtı muhalefet vardı (Bozkurt, 2001: 267). Kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'nin yıkılması, ülkenin Avrupa devletlerince işgal edilmesi ve Kurtuluş Savaşı deneyimleriyle ilgili hala taze olan hatıraların ülkenin bağımsızlığıyla ilgili ciddi bir duyarlılığın ortaya çıkmasına neden olduğu düşünüldüğünde söz konusu muhalefetin kökeni hakkında fikir sahibi olunabilir (Bozkurt, 2001: 267).

1960'larda ve 1970'lerde AET karşıtı geliştirilen temel argüman 'diğer ülkelere bağımlı olma' korkusundan kaynaklanmaktaydı. Öte yandan, özellikle 1970'lerde aşırı sol ve aşırı sağ akımların etkisiyle yükselen AET karşıtlığı, aynı zamanda CHP'nin yaklaşım ve politikalarını da etkilemiştir. Örneğin, 3 Haziran 1970'te CHP'nin 20. Kongresi için hazırlanan Parti Meclisi Raporu'nda Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin yakından denetlenmesi gerektiği ve partinin, bu ilişkinin bağımsızlık, sanayileşme ve ülkenin ulusal çıkarları aleyhine dönmemesi konusunda dikkatli olması gerektiği ifade edilmektedir. Aynı raporda partinin Türkiye'nin kendi sanayi devrimini tamamlamadan, kendi 'bağımsız endüstri toplumunu' gerçekleştirmeden ve güçlü bir

endüstriyel yapıya sahip olmadan AET üyesi olmaması gerektiğine inandığı belirtilmektedir (Uyar, 2004: 2). CHP'nin bu açıklamaları, yukarda bahsi geçen aynı ulusal kaygıdan kaynaklanmakta ve CHP'nin tereddütünü açıklamaktadır.

Türkiye ile AET arasındaki ilişkiler 1973'ten sonra dalgalanan bir karakter sergilemiştir. Bu dalgalanma, CHP hükümette ve Bülent Ecevit de başbakanken yaşanan bazı önemli olaylarla açıklanabilir. 1973 seçimlerinde CHP, tüm oyların yüzde 33'ünü aldı ve parti başkanı Bülent Ecevit başbakan oldu. Bir yıl sonra gerçekleşen Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi Türkiye ile AET arasındaki ilişkileri ciddi ve olumsuz anlamda etkiledi. Türkiye'nin Ek Protokol'den kaynaklanan sorumlulukları 1978'de yine Bülent Ecevit'in başbakan olduğu dönemde askıya alındı. Askıya alma kararı, Türkiye ve AET'nin Ankara Anlaşması ve Ek Protokol'de belirtilen sorumluluklarını yerine getirmemelerine neden oldu (Çakmak, 2005: 106-107). Ülkede süregiden ekonomik kriz ve siyasal sorunlar halihazırda zaten Türkiye'yi AET ile ilişkileri ilerletmek için gerekenleri yapmaktan alıkoymaktaydı. Söz konusu askıya alma kararı ile durum bir resmiyet kazanmış oldu demek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen askeri darbe, pek çok toplumsal ve siyasal sonucunun yanında AET ile Türkiye arasındaki ilişkileri de kopartan bir müdahale oldu. Darbeden sonra normal ve sivil ilişkilerine devam edemeyecek olan Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin 1982'de Topluluk tarafından askıya alınması kararı bu söz konusu kesintiye yol açtı. Türkiye sivil yönetime dönene kadar AET ile ilişkiler böylece kesilmiş oldu.

Askeri rejim sona erdikten sonra iki taraf arasında tekrar kurulan ilişki 1995 yılında Gümrük Birliği Anlaşması ile daha tartışmalı hale geldi. 1991 yılında Doğru Yol Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti bir koalisyon hükümeti kurdu. 1995'te CHP ile SHP Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında birleşti. Aynı yıl, Gümrük Birliği imzalandığında CHP, Doğru Yol Partisi'nin koalisyon ortağı olarak hükümetteydi. Murat Karayalçın, bu hükümetin CHP'li dışişleri bakanı olarak gümrük birliğinin hazırlanmasında ve anlaşmanın imzalanmasında önemli katkılarda bulundu (Çakmak, 2005: 117). Aynı yıl Deniz Baykal CHP'nin lideri ve aynı zamanda 30 Ekim 1995'te yeniden kurulan koalisyon hükümetinin yeni CHP'li dışişleri bakanı oldu. Baykal da anlaşmanın Avrupa Parlamentosu'nca onaylanması için çaba sarf etti.

1997 yılında Anavatan Partisi, Demokratik Türkiye Partisi ve Demokratik Sol Parti, hükümet dışından CHP tarafından desteklenen bir azınlık hükümeti kurdu. Aynı yıl, Lüksemburg Avrupa Konseyi'nde on Avrupa ülkesi ve Kıbrıs'la üyelik müzakerelerine başlama kararı alındı. Türkiye'nin tam üyelik için yetkinliği kabul edilse de başvurusu Avrupa Konseyi tarafından reddedildi. Bu, Türkiye-AB ilişkileri açısından önemli bir noktaydı; çünkü Türkiye, reddedildikten sonra AB ile politik ilişkilerini askıya alma kararı aldı. Bu karar alındığında DSP'den İsmail Cem, dışişleri bakanıydı.

11-12 Aralık 1999'da Helsinki-Finlandiya'da toplanan Avrupa Konseyi'nde Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi kararlaştırıldığında, Bülent Ecevit liderliğindeki DSP, ANAP ve MHP'nin koalisyon ortağı olarak hükümetteydi. Bülent Ecevit başbakan; İsmail Cem de dışişleri bakanıydı.

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'den insan hakları sicilini düzeltmesi ve idam cezasını kaldırması istendi. Bunlara ek olarak Yunanistan ile Türkiye arasındaki Kıbrıs ve Ege kıta sahanlığı ve Ege'deki tartışmalı adalarla ilgili sorunların Uluslararası Adalet Divanı'nda çözülmesi tavsiye edildi. Eğer Kıbrıs'la ilgili, üyelik müzakereleri sürecinde bir çözüme ulaşılamazsa, Konsey'in Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği kararı için anlaşmazlıkların çözümünü bir önkoşul olarak değerlendirmeyeceği belirtildi (European Parliament, 1999). Bu durum DSP önderliğindeki koalisyon hükümeti için ciddi bir soruna neden oldu. Ne var ki; Avrupa Birliği Konseyi Başkanı'nın bu sorunların çözümünün Türkiye'nin üyeliği için bir önkoşul olmayacağını ifade etmesi üzerine DSP önderliğindeki hükümet, Helsinki Zirvesi'nden çıkan sonucu onayladı. Böylece, hükümet, Kıbrıs'ın sınır tartışmaları çözümsüz kalsa bile AB üyesi olarak kabul edilebileceğini onaylamış oldu.

DSP önderliğindeki hükümet Türkiye'nin AB ile ilişkilerine önemli katkılarda bulundu. AB'nin Türkiye için hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesi karşısındaki taahhütlerini içeren bir Ulusal Program hazırlandı ve uyum için gereken birçok reform ve düzenleme bu süreçte gerçekleştirildi. Bu bağlamda Ecevit liderliğindeki hükümet Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinin başında büyük rol oynadı.

Bu tarihsel gelişmeler ışığında Türkiye'deki sosyal demokratların Türkiye ve AB ilişkilerine anlamlı katkılar sunduğu söylenebilir. Ne sosyal demokratların politik etkinliği Türk siyasal yaşamında sürekli bir karakter sergiledi ne de AB sürecinde destekleri koşulsuz ve çeşitli tereddütlerden azadeydi; ancak yine de sosyal demokratların Türkiye-AB ilişkilerinde oynadıkları rol gözardı edilmemelidir. Türkiye'de sosyal demokratlar Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin gelişiminde önemli sorumluluklar taşımış ve bu ilişkilerde öndelik etme inisiyatifini almışlardır. Ancak denilebilir ki; Türkiye'nin AB sürecindeki önemli dönüm noktalarında stratejik konularda bulunmuşlarsa da hem Türkiye ile AB arasındaki ilişki hem de sosyal demokratların bu ilişkiye yaklaşımı problemlili bir nitelik sergilemiştir.

Sosyal Demokratların Avrupa Birliği'ne Yaklaşımları

Türkiye'de sosyal demokrat siyasal güçler ve sosyal demokrat hareketlerin ve örgütlerin önde gelen isimlerinin bugün Avrupa Birliği'ne nasıl yaklaştıkları başlıca üç ana konu çerçevesinde incelenebilir: Sosyal demokratlar AB'yi ve Türkiye'nin AB üyeliğini nasıl algılıyorlar? Türkiye-AB ilişkilerinde anlaşmazlık yaratan konularda sosyal demokratlar ne düşünüyor? Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğini sosyal demokratlar nasıl görüyor? Bu sorular ışığında konuyu incelemeye başlayabiliriz.

Sosyal Demokratlar Avrupa Birliği'ni ve Türkiye'nin AB'ye Üyeliğini Nasıl Değerlendiriyor?

Sosyal demokratların AB'ye yaklaşımlarını incelemenin ilk adımı söz konusu kesimin temsilcilerinin konuyu nasıl tanımladıklarını anlamaktır. Bilindiği gibi, Türkiye'de sosyal demokrat hareket, Mustafa Kemal Atatürk'ün lideri olduğu CHP geleneğinin mirasını paylaşmaktadır. Bu bağlamda Türk sosyal demokratları cumhuriyetin ilke ve devrimlerini benimsemektedir. Bilindiği gibi Mustafa Kemal'in belirlediği hedef 'muasır medeniyet seviyesine çıkmak ve onu aşmak'tı. AB de bu anlamda Türkiye'de sosyal demokratlar tarafından muasır medeniyetlerin en ileri örneği olarak görülmektedir. Bu nedenle, bir anlamda, Türkiye'nin AB üyeliği Mustafa Kemal'in ortaya koyduğu bir hedef olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de sosyal demokratlar genel politik duruşları itibarıyla AB'yi ve Türkiye'nin AB üyeliğini onaylamaktadır. AB onlar için anlamlı ve gerekli bir oluşumdur. Türkiye'nin AB üyeliği sosyal demokratlar açısından Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri ve onun 'muasır medeniyetler seviyesine ulaşma' amacıyla ilişkilidir. Bu anlamda Türkiye'nin AB üyesi olması konusundaki istekliliklerini açık bir şekilde ifade etmektedirler (Baykal 2005, Sezer 2005, Karayalçın 2005a).

Siyasi partilerin yanısıra Sosyal Demokrasi Vakfı ve Sosyal Demokrasi Derneği gibi sosyal demokrat sivil toplum örgütlerine baktığımızda AB'nin ve Türkiye'nin olası üyeliğinin bu örgütler için de önemli bir toplumsal mesele olduğu görülmektedir. Gerek bu örgütlerin yaptığı yayınlar gerek çeşitli kamuoyu açıklamaları ve yetkilileriyle yapılan mülakatlar sosyal demokrat sivil toplum örgütlerinin de tıpkı siyasal partiler gibi AB'yi bir örgütlenme biçimi olarak onaylamakta ve Türkiye'yi bu oluşumun içinde görmek istemektedirler (Tuncer, 2005; Cıngı, 2005).

Sosyal demokratlar Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediklerini ifade ediyorlarsa da, Türkiye ile AB arasında çeşitli sorunlar olduğunu da teslim etmektedirler. Temel olarak ekonomik ve siyasal olan bu sorunlar aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engellere tekabül etmekte; sosyal demokratların AB'yle ilgili tereddütlerinin de temel nedenlerini teşkil etmektedir. Bu anlamda sosyal demokratların Türkiye'nin AB üyeliğine verdikleri destek tereddütlü bir destektir; çünkü hem Türkiye'nin AB politikasıyla ilgili, çoğunlukla da AKP hükümetinden kaynaklanan, hem de AB'nin Türkiye'ye yaklaşımıyla ilgili çeşitli konularda onaylamaz; ya da eleştirel bir tutum sergilemektedirler.

Sosyal demokratların eleştirilerinin altındaki hakim görüş, bu süreçte AB'nin Türkiye'ye önyargılı olarak yaklaştığı yönündedir. Sosyal demokrat oluşumların temsilcilerinin büyük bir çoğunluğu AB'nin Türkiye'yi ulusal çıkarları ilgilendiren çeşitli konularda tavizler vermeye zorlayarak Türkiye'den yararlanmak istediğini düşünmektedir. İktidardaki Adalet ve Kalkınma

Partisi'nin sürdürmekte olduğu dış politika anlayışıyla AB'nin Türkiye siyasetine katkıda bulunuyor olduğu ise bir diğer geniş kabul gören düşüncedir. Ancak yine de; çoğu sosyal demokrat parti, örgüt ve kişilerin çeşitli tereddüt ve güvensizlikler içeren hakim görüşü paylaşıyor olmalarına rağmen aralarında bu konularda bir konsensüse sahip olduklarını söylemek kolay değildir.

Türkiye ile AB Arasında Anlaşmazlık Konusu Olan Unsurlar ve Sosyal Demokratlar

Türkiye ile AB arasında kimi geçmişten bugüne devam eden anlaşmazlık yaratan temel sorunlar beş başlık altında incelenebilir: Türkiye'nin üyeliği konusunda AB'nin tutumundan kaynaklanan hayal kırıklığı, AB'nin açık-uçlu müzakere talebinden kaynaklanan sorunlar, Kıbrıs sorunu, yapısal fonların kullanımı ve serbest dolaşımın engellenmek istenmesi ve azınlıklar sorunu. Sosyal demokratların sorun olarak ortaya koyduğu bu meseleleri ayrı başlıklar altında inceleyerek devam etmekte yarar var.

a. Türkiye'nin Üyeliği Konusunda AB'nin Tutumundan Kaynaklanan Hayal Kırıklığı

'AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda çok istekli olmadığı', Türkiye'de farklı toplumsal kesimler tarafından sıkça dile getirilen ve toplumun genelinde de kabul görmüş bir saptamadır. Sosyal demokrat hareketin birçok temsilcisi de AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda fazla istekli olmadığını düşünmektedir (Öymen, 2005; Oyan, 2005; Sezer, 2005; Karayalçın, 2005a; Sağlar, 2005; Gürkan, 2005b; Tuncer, 2005; Cıngı, 2005).

Sosyal demokratlar AB'nin Türkiye konusundaki bu tereddütünün çeşitli ekonomik ve siyasal nedenlere bağlı olduğunu düşünmektedir. Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakmayan Hristiyan demokratların başta Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ve İsveç gibi AB'nin önemli üye ülkelerinde yükselişe geçmesi, AB'nin üyelerine vaat ettiği refah düzeyini yakalayamamış ve bir anlamda hayal kırıklığı yaratmış olması, siyasal birliği oluşturma ve yeni AB Anayasası'nı kabul etmede yaşadığı sorunları aşamaması başta olmak üzere Birliğin içinde bulunduğu durum sosyal demokratlara göre Türkiye'nin üyeliğini zorlaştırmaktadır (Öymen, 2005; Oyan, 2005; Sezer, 2005). Türkiye gibi büyük ve görece yoksul bir ülkenin bu nedenle üyeliğinden endişe duyulduğu ifade edilmektedir. Türkiye'nin AB içindeki mekanizmaların işleyişinde ağırlığı olan bir ülke haline gelebileceğinden duyulan kaygının da AB'nin isteksizliğinde rol oynamakta olduğu düşünülmektedir (Öymen, 2005).

Birliğin içindeki gelişmeler yanında AB'nin Türkiye'ye karşı çeşitli önyargılar içinde olduğu ve üye olarak kabul etme niyetinde olmadığı halde 'çeşitli tavizler' elde etmek için Türkiye'yi oyaladığı düşüncesi de sosyal demokrasi hareketinin kimi önemli temsilcilerince dile getirilen kaygılar

arasındadır (Oyan 2005, Sezer 2005). Bu düşünceye sahip olanlara göre AB, Türkiye'yi üye almak istemediğini açıkça ifade ederse hem resmi tezleriyle çelişkiye düşmüş olacak hem de elde etmeyi umduğu tavizleri elde edemeyecektir. Bu nedenle AB açık bir politika yerine oyalamayı tercih etmektedir (Öymen, 2005). Burada AB'nin iyi niyetli olmadığına dair çok açık olmayan bir inancın ifadesini görmekteyiz.

Sosyal demokratlar içinde hakim olan görüş AB'nin aslında Türkiye'yi üye olarak kabul etmek istemediği ise de; oldukça azınlıkta da olsa aksini düşünen bir kesim daha vardır. Sosyal demokratların siyasal parti oluşumu olarak oldukça büyük bir kesimini temsil eden iki büyük parti olan CHP ve DSP hakim görüşü benimsemiş görünmekteyken SHP'nin temsil ettiği daha marjinal kalmış bir kesim ise kimi zorluklarına rağmen AB'nin Türkiye'yi üye olarak almak isteyeceğini ifade etmektedir. Buna göre siyasal birliğin kurulması yönündeki zorluklar, Fransa ve Hollanda'da Anayasa'nın kabulü ile ilgili yapılan referandumlardan "hayır" çıkması, Birliği bir ekonomik birlik olmaya doğru götürdüğü için, son gelişmeler de Anayasa'nın rafa kaldırıldığını göstermekte², Türkiye'nin üyeliği çok daha kolay gerçekleşebilecektir (Karayalçın, 2005a). Bu anlamda, ekonomik bir birlik olma eğiliminin Türkiye ile AB ilişkilerini güçlendireceği varsayılmaktadır.

Görüldüğü üzere AB'nin Türkiye'nin üyeliğine yaklaşımı konusunda sosyal demokratların bütünlüklü bir değerlendirmesi olduğunu söylemek zordur; ancak AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusundaki tutumundan kaynaklı bir hayal kırıklığı hakim düşünce olarak belirmektedir.

b. Açık-Uçlu Müzakere Talebiyle Ortaya Çıkan Sorunlar

AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusundaki yaklaşımı tartışmalarının bir başka boyutu da 3 Ekim 2005'te kabul edilen Türkiye ile AB arasında başlayan müzakerelerin prensiplerini düzenleyen Müzakere Çerçeve Belgesi'nin (Müzakere Çerçeve Belgesi, 2005) içinde yer alan kimi ifadelerin yol açtığı sorunlardır.

- ♦ Bunlardan en önemlisi, Çerçeve Belgesi'nin, müzakerenin 'sonucu önceden garanti edilemeyecek açık uçlu bir süreç' olduğunu belirtmesidir.
- ♦ Çerçeve Belgesi'nde Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili AB'nin 'hazmetme kapasitesi'nden söz edilmesi rahatsızlık unsurlarından bir diğeridir.
- ♦ Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni de içeren diğer AB ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirilmesi ve Türkiye'nin Birlik Anlaşması (*Association*

² AB Anayasası metninin Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda seçmenler tarafından reddedilmesinden sonra projenin kapsamının daraltılması ve bazı unsurların yeniden şekillendirilmesi söz konusu oldu. Bunun sonucunda oluşan metin Reform Anlaşması ya da daha bilinen adıyla Lizbon Anlaşması olarak adlandırıldı. Anlaşma'nın 2008 yılında üye ülkelere onaylanarak 2009 yılında yürürlüğe girmesi planlanmaktadır; ancak üye ülkelerden biri bile onaylamazsa Anlaşma'nın yürürlüğe girmesi mümkün olmayacaktır.

Agreement) ve Anlaşmayı yeni AB üyesi ülkeleri içerecek şekilde genişleten ek protokolün gereklerini yerine getirmesi gerektiği Çerçeve Belgesi'nde yer alan diğer ifadelerdir. Söz konusu gereklilikler çözüm için öncelikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından tanınması gerektiğini ima etmektedir demek yanlış olmayacaktır.

- ♦ Bunlara ilaveten AB'nin Çerçeve Belgesi'nde Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili olarak uzun geçiş süreçleri öngörebileceği, özel düzenlemeler yapabileceği; ya da kalıcı koruma tedbirleri alabileceğinin belirtilmesi büyük tartışma yaratan bir diğer konudur. Böyle bir olasılığın varlığından söz edilmesi birliğe üye olsa bile Türk yurttaşlarının serbest dolaşım hakkından, yapısal ve tarımsal fonlardan yararlanmasının engellenebileceği anlamına gelmektedir.
- ♦ Müzakere Belgesi'nde Birliğin hazmetme kapasitesi de dahil, tüm Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesinin sağlanması gerektiğinin altının çizilmesi tam üyelik dışında birtakım seçeneklerin de söz konusu olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Türkiye'de sosyal demokrat hareketin temsilcileri de Müzakere Çerçevesi'yle yakından ve ciddi olarak ilgilenmektedir. Değişen düzeylerde olmak üzere hepsi de Müzakere Çerçeve Belgesi'nde ifade edilen birçok prensibe itiraz etmektedirler. Her şeyden önce Müzakere Çerçeve Belgesi'ndeki yukarıda bahsedilen ifadeler sosyal demokratlar tarafından dostane olmaktan uzak değerlendirilmektedir (Karayalçın, 2005a; Tuncer, 2005). Sosyal demokratlar, müzakerelerin açık-uçlu olduğunun altını çizerek AB'nin Türkiye'ye çifte standartlı davrandığını düşünmektedirler. Türkiye diğer aday ülkelerle eşit statüde değerlendirilmemekte ve ayrımcı bir muameleye tabi tutulmaktadır. Burada AB'nin adaletsizliğinin altı özellikle çizilmektedir. Müzakere sonuçlarının önceden öngörülemez olduğunun ifade edilmesi sosyal demokratlara göre AB'nin Türkiye'nin tam üyeliği yerine aslında özel statü; yani tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklık önerdiğinin işaretidir. Sosyal demokratlara göre bu haliyle Müzakere Çerçevesi kabul edilemez.

AB'nin ilişkilerde Türkiye'ye adil davranmadığı sosyal demokratlar arasında bir diğer geniş kabul gören düşünce olarak ortaya çıkmaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005a; Cem, 2005; Demokratik Sol Parti, 2005; Zeki Sezer ile Mülakat, 2005; Aydın Cıngı ile Mülakat, 2005; Gürkan, 2005).

c. Kıbrıs Sorunu

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin dışişlerinin en problemleri konusu olarak elbette AB ile ilişkilerini de etkilemektedir. Yunanistan'ın 1981'de AET üyesi olması ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında 2004'te AB'ye girmesiyle ilişkilerdeki gerilim daha önemli boyutlar kazanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti tüm Kıbrıs adasınının

temsilcisi olarak AB'ye kabul edilirken Kuzey Kıbrıs'ın AB üyesi olmaması az rastlanır türden karmaşık bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan KKTC üzerindeki yaptırımlar devam ederken diğer yandan, ada AB toprağı kabul edildiğı için adadaki Türk askerinin varlığı tartışmalı hale gelmiş; AB üyesi ülkeler nazarında Türkiye'yi işgalci bir ülke konumunda bırakmıştır. Sorunların çözümü için AB Türkiye'den en başta Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımasını istemektedir. Türkiye bir yandan bir parçası olmak istediğı AB'nin bir üyesini tanımadığı için çelişkili bir konumda kalmakta; öte yandan da sorunların adil çözümünden önce Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamakta kararlı görünmektedir. Buradaki diğer çelişki ise AB'nin sınır sorunları çözülmemiş bir ülkeyi ilkelerini çiğneyerek üye olarak kabul etmiş olmasıdır.

Türkiye'de sosyal demokrat hareketin temsilcileri AB'nin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımından büyük rahatsızlık duymaktadır. Onlara göre Kuzey Kıbrıs ile sınır problemlerini henüz çözememişken tüm adanın temsilcisi olarak 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye üye kabul edilmesi çok büyük bir hatadır ve bu karar sorunun çözümünü oldukça zorlaştırmıştır. Onlara göre, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunanistan, Birlik üyesi olmanın avantajını kullanarak AB'yi etkilemekte ve kendi istedikleri çözüm doğrultusunda Türkiye'yi sıkıştırılmaktadır. Sosyal demokratlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliğinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne büyük bir haksızlık ve AB'nin çifte standartlı politikalarının bir ifadesi olduğunu düşünmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi arasındaki sorunlara adil bir çözüm bulunmadan önce Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından tanınmasını doğru bulmayan; bu anlamda da AB'nin ısrarını onaylamayan sosyal demokratlar AB'nin taraflı ve adaletsiz olan Kıbrıs politikasını değiştirmesi gerektiğini düşünmektedirler (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005c; Öymen, 2003; Demokratik Sol Parti, 2004a; Karayalçın, 2005a; Cıngı, 2005; Tuncer, 2005; Sağlar, 2005; Gürkan, 2005).

Sosyal demokratlar Kıbrıs sorununun çözümünün Türkiye'nin AB üyeliğı için bir önkoşul olmaması gerektiğini düşünmektedir. Burada büyük bir çoğunlukla sosyal demokrat hareketin temsilcileri AB'nin taraflı ve hakkaniyetsiz tutumundan şikayet etse de yine SHP tarafından temsil edilen küçük bir kesim adil bir çözümden önce Kıbrıs'ın üyeliğinin bir hata olduğunu ifade etmekle birlikte AB'nin çözüm için Türkiye'yi sıkıştırdığını; ama nasıl bir çözüm olması gerektiğı konusunda bir yönlendirmesi olmadığını düşünmektedir (Karayalçın, 2005). Ancak bu noktada sosyal demokratlardan kapsamlı bir çözüm önerisi geldiğı söylenemez.

d. Yapısal Fonlar ve Serbest Dolaşım Sorunu

Türkiye'nin olası üyeliğini ilgilendiren yapısal ve tarımsal fonlar ile serbest dolaşım hakkı konuları, üzerinde çok fazla durulan ve eleştirilen bir başka başlıktır.

17 Aralık 2004 Avrupa Konseyi Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde ve 3 Ekim 2005'te kabul edilen Müzakere Belgesi'nde belirtildiği gibi, Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili olarak Birliğin uzun geçiş süreçleri öngörebileceği, özel düzenlemeler yapabileceği; ya da kalıcı koruma tedbirleri alabileceği ifadesiyle kastedilen Türkiye'nin AB'nin yapısal ve tarımsal fonlarından yararlanmayabileceği ve Türkiye'nin yurttaşlarının serbest dolaşım hakkının engellenebileceğiydi. Bu sınırlamaların tam üyelik anlayışıyla bağdaşmadığı Türkiye'de genel olarak kabul gören ve haklılığı su götürmez olan bir düşüncedir.

Türkiye'de sosyal demokratlar da Türkiye'nin üyeliğini sınırlamaya yönelik olarak belirlenen bu şartlara son derece tepkililer. Bu koşulları AB felsefesine aykırı ve kabul edilemez olarak görmektedirler. Türkiye'nin 'onurlu ve eşit şartlarda üyelik' hakkının ihlali olarak değerlendirdikleri söz konusu tedbirlerin mutlaka değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Karayalçın, 2005b; Baykal, 2004; Sezer, 2004b).

Türkiye'nin olası AB üyeliğinde gerçekleştirilmesi söz konusu olan bu sınırlayıcı düzenlemeler Türkiye'deki sosyal demokratlar için Türkiye'ye sınırlı üyelik; yani ikinci sınıf statü önermek anlamına gelmekte ve sosyal demokratlara göre AB'nin hakkaniyetsiz yaklaşımını ortaya koymaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005c; Baykal, 2004; Öymen, 2004a; Demokratik Sol Parti, 2004b).

Sosyal demokratlar söz konusu üyeliği sınırlayıcı şartların 'ulusal onuru zedeleyici' olduğunu düşündükleri için kabul edilmemesi gerektiğine inanmaktalar; yani eğer düzeltilmezse Türkiye'nin bu şartlarda üye olmayı yeniden gözden geçirmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Serbest dolaşım hakkı, tarımsal ve diğer üyelik sonrası yapısal fonlar Türkiye'nin AB üyeliği ile elde etmeyi amaçladığı avantajların başında gelmekteyken AB'nin bu haklardan Türkiye'yi yararlandırmaması sosyal demokratlar için AB üyeliğinin önemini önemli ölçüde yitirmesi anlamına gelmektedir.

e. Azınlıklar Sorunu

Türkiye-AB ilişkilerinin çatışmalı konularından bir tanesi de azınlıklar meselesidir. 1993'te belirlenen Kopenhag Kriterleri'nde 'azınlıklara saygı ve koruma' gerekliliğinden bahsedilmektedir. AB de bu ilkedan hareketle Türkiye'den azınlıkların haklarını korumasını ve geliştirmesini talep etmektedir. Azınlık hakları meselesinin sorun haline gelmesi en temelde iki tarafın azınlık tanımlarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. AB azınlıkları etnik, dini ve dilsel anlamda üç boyut üzerinden tanımlarken Türkiye 1923'te Lozan Anlaşması'nda belirlendiği üzere yalnızca gayri-Müslimleri azınlık statüsünde kabul etmektedir. AB'nin gayri-Müslimler yanında Alevi ve Kürtleri de Türkiye'deki azınlıklar içinde tanımlaması ve bu tanımın Türkiye tarafından kabul edilmesi için baskı yapması Türkiye ile AB ilişkilerinde tansiyonu arttıran önemli sorunlardan bir tanesidir.

Türkiye'deki birçok toplumsal kesim gibi sosyal demokratlar da azınlık tartışmalarından rahatsızlık duymaktadır. Sosyal demokratlar en temelde AB'nin Lozan Anlaşması'nda belirlenen azınlık tanımının dışında bir tanımı Türkiye'ye dayatma çabasını eleştirmektedir. Lozan Anlaşması'nı çiğneme anlamına gelen bu çaba Türkiye'deki sosyal demokrat hareketin temsilcilerince kabul edilemez bulunmaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005a; Sezer, 2004a). Ancak; sosyal demokratların azınlıklar konusunda Türkiye ile AB arasındaki sorun hakkında kendi içinde tutarlı bir değerlendirmeye sahip olmadığı görülmektedir. CHP, Lozan Anlaşması'ndaki azınlık tanımının dışındaki herhangi bir dayatmanın kabul edilemez olduğunu ifade ederek anlaşma şartları çerçevesinden taviz verilmemesini savunurken DSP soruna oldukça tepkisel bir 'milliyetçi' perspektifle yaklaşmaktadır. DSP'ye göre azınlık meselesindeki yaklaşımıyla AB, Türkiye'nin asli unsurlarını azınlık olarak tanımlayarak ulusal bütünlüğünü tehdit etmektedir (Sezer, 2004a, 2005). DSP eski lideri merhum Bülent Ecevit, bizzat AB'nin içinde Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurmak için Türkiye'yi bölmek isteyen devletlerin olduğunu beyan etmiştir (Ecevit, 2005).

Öte yandan SHP, AB'nin azınlık tanımına katılmamakla birlikte soruna daha ziyade milliyetçi nosyonlarla yaklaşan diğer sosyal demokrat yapılardan ayrılmaktadır. SHP, AB'nin Türkiye'yi bölmek istediği iddiasının geçerli bir argüman olmadığını savunmaktadır. AB'nin bölmekten çok birleştirici bir örgüt olduğunu ve AB'ye girdikten sonra bölünen hiçbir ülke bulunmadığını ifade etmektedir. SHP lideri Karayalçın, sorunun AB ile Türkiye'nin azınlık tanımlarındaki farklılıklardan kaynaklandığını ifade ederek SHP'nin azınlık haklarına dayalı yeni topluluklar yaratmak yerine insan hakları temelinde bir anayasal yurttaşlığı savunduğunu ifade etmektedir (Karayalçın, 2004). Karayalçın bu anlamda var olan tanımlı azınlık statülerinin de gözden geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Görüldüğü gibi, AB'nin ortaya koyduğu biçimiyle azınlık sorunu Türkiye'de sosyal demokratları rahatsız etmektedir. Meseleyi hepsi genel olarak ulusal çıkarlar temelinde değerlendiriyor iseler de bu yaklaşım tutarlı bir politika geliştirmelerini sağlamamaktadır; hatta üç sosyal demokrat siyasi partinin birbirinden farklı üç tepki ortaya koyduğu söylenebilir. Azınlık sorunu karşısında milliyetçi bir tepkisellik içine giren sosyal demokratlar hakim ve baskın iken; "bunun karşısında resmi azınlık tanımını genişletmek yerine Türkiye'de demokrasiyi geliştirmek gereklidir", diyenler azınlığı oluşturmaktadır.

Sosyal Demokratlar Türkiye ile AB Arasındaki İlişkilerin Geleceğini Nasıl Görüyor?

Yukarda beş başlık altında incelemeye çalıştığım gibi Türkiye'de sosyal demokratlar Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediklerini ifade etmekte; ancak iki taraf arasındaki ilişkilerde birçok sorunun varlığını tespit etmekte ve değişen

ölçülerde eleştirel bir yaklaşım içine girmektedirler. Eleştiri getirdikleri konular AB'nin Türkiye'nin üyeliği hakkında geliştirdiği tutumla ilgilidir ve sosyal demokratların üyelik konusundaki tereddütlerinin nedenlerini de teşkil etmektedir. Sosyal demokratların getirdikleri eleştirileri 'ulusal çıkarlar' temelinde yapılandırdıkları ortaya çıkan bir diğer önemli detaydır.

Bütün değerlendirmelerin ışığında sosyal demokratların Türkiye ile AB ilişkilerinin geleceğine dair nasıl beklentiler içinde olduklarına bakıldığında hepsinin Türkiye'nin gelecekte AB üyeliği konusundaki tutarlı kararlılığına devam etmesinden yana olduğu görülmektedir (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005a, 2005b; Sezer, 2005; Karayalçın, 2005a; Cıngı, 2005; Tuncer 2005).

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğiyle ilgili olarak sosyal demokratların genel olarak kabul ettikleri bir başka şey ise, demokrasinin ve ekonominin gelişmesinin AB üyeliğinden daha önemli olduğudur. Sosyal demokratlar Türkiye'nin AB üyeliğinin gerektirdiği kriterlere uymak için gerçekleştirdiği ve gerçekleştireceği ilerlemelerin AB üyeliği gerçekleşmezse bile gerekli ve yararlı olacağına inanmaktadır (Sezer, 2005; Cıngı, 2005; Tuncer 2005).

Sosyal demokrat hareketin içinde Türkiye'nin ulusal sorunlarına AB'nin kimi yaklaşımını ülke çıkarlarına aykırı olarak değerlendiren önemli bir kesim var. Bu kesimin aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliği konusunda tereddütleri var. Başta DSP ve CHP olmak üzere bu kesim, ulusal değer ve çıkarları daha fazla gözeten ve bu konularda daha hassas bir AB politikasının geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2005c; Öymen, 2005; Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi, 2002).

Türkiye'deki sosyal demokrat hareket içinde hakim olan bu görüşün dışında AB üyeliği konusunda daha istekli ve çok daha az tereddütleri olan bir kesim daha var. SHP tarafından temsil edildiğini söyleyebileceğimiz bu görece çok daha etkisiz olan eğilim, AB projesinin gelecekte sosyal demokratlar tarafından daha çok benimsenmesi ve sürdürülmesi gerektiğine inanmaktadır (Karayalçın, 2005a).

Ortaya çıkan tablonun ışığında Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğiyle ilgili olarak sosyal demokrat hareket içinde iki eğilimin belirdiği söylenebilir. İlki; Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde birçok konuda haksızlığa uğradığına ilişkindir. Bu kesim 'ulusal çıkarlar' konusunda son derece hassastır. Türkiye'nin geleceğini de bu perspektiften değerlendirmektedir. Bu nedenle AB ile ilişkilerin ulusal meselelerde çok daha dikkatli sürdürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak tereddütleri bu kesimi AB üyeliğini desteklemekten yine de alıkoymamaktadır. Bu yaklaşımın temsilcileri eleştirilerine ve tepkiselliklerine rağmen en azından söylem olarak AB üyeliğini desteklemektedir; ancak söz konusu müzakerelerin ve üyeliğin 'ulusal onura' yakışır ve diğer üye devletlerle eşit düzeyde olması gerektiğinin altını çizmektedirler. İkincisi ise, kategorik olarak sosyal demokratların AB projesinden tereddüt etmek yerine onu kucaklamaları gerektiğine ilişkindir. Sosyal demokrat hareketin bu daha Avrupa yanlısı diyebileceğimiz kanadı

gelecekte Türkiye’de sosyal demokratların AB projesine önderlik etmesi gerektiğini düşünmektedir (Karayalçın, 2005a). Bu kanadın temsilcileri ulusal çıkarlar konusunda aşırı hassas bir yaklaşım içinde olmanın ve AB politikalarına da bu perspektifle yaklaşmanın sosyal demokrasi düşüncesiyle bir ilgisi olmayacağını savunmaktadır. Bu durumda sosyal demokratların misyonu kaygılar taşıyan insanlara AB’yi doğru biçimde anlatmaktır.

Sonuç

Sosyal demokratlar Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gelişimine önemli katkılar yapmıştır. Türkiye’nin AB üyeliği serüveninin önemli dönüm noktalarında sosyal demokratların katkıları vardır. Ne var ki; sosyal demokratların bu desteği koşullu ve çeşitli güvensizlik unsurları ve tereddütler içeren bir destektir.

Sosyal demokratlar Türkiye’nin AB üyeliğine ulusalcı olarak nitelendirilebilecek bir perspektifle yaklaşmaktadır. Sosyal demokrat düşünceye özgü bir perspektifle AB’ye yaklaştıklarını söylemek mümkün değildir. Sosyal demokratlar daha ziyade Türkiye’nin bir devlet politikası olarak ortaya koyduğu AB yaklaşımını benimsemiş görünmektedir. Sosyal demokratların AB politikalarını biçimlendiren düşünce sosyal demokrasi düşüncesinden çok ulusalcı düşüncenin izlerini taşımaktadır. Sosyal demokratlar AB üyeliğini Mustafa Kemal Atatürk’ün ortaya koyduğu ‘muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak ve onu aşmak’ hedefiyle özdeşleştirerek ulusal bir hedef olarak görmektedirler. Sosyal demokratlar AB üyeliğini desteklediklerini açıklasalar da bu desteğin gerekçelerini ve kendi perspektiflerini sistematikleştirmekten uzaktırlar.

Sosyal demokratlar Türkiye’nin AB’ye üye olmasını onaylamalarına karşın Türkiye’yle ilişkilerinde AB’nin yaklaşımından kaynaklanan önemli sorunlar tespit etmektedirler. Bu sorunlar sosyal demokratların AB’ye olan güvensizliklerinin ve tereddütlü tutumlarının da temelini oluşturmaktadır. Sosyal demokratların tespit ettiği sorunlar çoğunlukla Türkiye’nin dış politika unsurları olarak uzun zamandır mücadele ettiği sorunlardır. Yapılan değerlendirmeler ışığında AB’nin Türkiye’nin üyeliği konusundaki tutumu, açık-uçlu müzakere talebi, Kıbrıs sorunu, yapısal fonlar, tarımsal fonlar ve serbest dolaşım sorunları, azınlıklar meselesi olarak genel anlamda belirlenebilecek konularda sosyal demokratların Türkiye’nin politikalarını desteklemek ve AB’yi taraflı, hakkaniyetsiz politikalar sürdürmekle eleştirmek eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan başlıca konularda genel ve hakim bir güvensiz ve eleştirel yaklaşımın varlığına karşın sosyal demokratların kendi içlerinde tutarlı bir AB politikası geliştirdiklerini söylemek de zordur. Sosyal demokratların içinde daha açık ve tereddütsüz AB yanlısı bir kesim daha vardır. Bu kesim Avrupa’daki sosyal demokrasi hareketine yaklaşım olarak daha yakın bir çizgide olmaya gayret ederken AB’yi de aslen sosyal demokrat bir proje

olduğu için sahiplenmek gerektiğini düşünmektedir. Ancak sosyal demokrat hareket içindeki bu kanadın görece çok daha zayıf ve hakim olmaktan uzak olduğu söylenebilir.

Ortaya çıkan bir başka sonuç ise Türkiye'de sosyal demokratların AB'nin iktisadi alanda öngördüğü ve gerçekleştirdiği politikaları gerektiği gibi değerlendirmede eksik kaldığıdır. Sosyal demokrat bir siyaset anlayışı, politikasını emek-sermaye ilişkileri üzerine yaptığı değerlendirmeler doğrultusunda inşa etmelidir. AB'yi neo-liberal politikalarda, özelleştirmelerde, kamu hizmeti anlayışında; dolayısıyla sosyal devlet anlayışında yaşanan dönüşümler göz önünde bulundurulmaksızın tartışmak ve değerlendirmek mümkün değildir. Bugün Türkiye'de sosyal demokrat hareketin, doğası gereği 'emek lehine', bu gerekli değerlendirmeyi yapmadığını söylemek gerekmektedir.

Sosyal demokratların tespit ettikleri sorunlar ve getirdikleri eleştiriler ışığında temelde Türkiye ile AB arasındaki sorunları ulusal birlik ve egemenlik kavramlarıyla birlikte düşündükleri görülmektedir. Denilebilir ki, AB ile ilişkilerde ortaya çıkan gelişmeler sosyal demokratları Türkiye'nin ulusal egemenliğinin akıbetiyle ilgili endişelendirmektedir. AB üyeliğini sadece 'Türkiye'nin ulusal çıkarları' temelinde ve ulusalcı argümanlarla tartışan sosyal demokratların yetersiz bir AB politikası ortaya koydukları söylenebilir. Aslında aktif bir politika geliştirmekten çok tepkisel ve savunmacı bir yaklaşım içinde olduklarını söylemek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla sosyal demokratların büyük oranda AB'yi sınırlı bir perspektifle değerlendirmekte oldukları görülmektedir. Bu perspektif AB projesini ekonomik, politik, kültürel ve felsefi boyutları olan bir bütünlük olarak görmeye engel olmaktadır. Söz konusu boyutların hiçbirinin Türkiye'de sosyal demokratlar tarafından kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmek için gerektiği gibi değerlendirilmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal demokratların önyargılardan uzak bir şekilde bütün boyutlarıyla AB'yi gerektiği gibi tartışması ve bu tartışmayı toplumsal alana yayması gerekmektedir. Her şeyden önemlisi Türkiye'de sosyal demokrasi hareketi sol düşünce ile, sosyal demokrasi düşüncesi ile bağıni kurmalı ve tartışmalarını bu düşünce sistemi içinden geliştirmelidir.

Kaynakça

- Baykal, D., 2004, Parti Meclisi Konuşması, 14 Aralık 2004, [http://www.chp.org.tr/index.php?module=chpmain&page=show_speech&speech_id=90&sid=dad73e9fd76cadedfe6dafa3a7a74b0a], e.t. 15 Şubat 2006.
- _____, 2005, "Önsöz-Giriş", *CHP Tam Üyeliğe Evet Özel Statüye Hayır*, Ankara
- Bozkurt, V., 2001, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, VipAŞ, İstanbul.
- Cem, İ., 2005, *Avrupa'nın Birliği ve Türkiye*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Cumhuriyet Halk Partisi, 2005a, *Tam Üyeliğe Evet Özel Statüye Hayır*, Ankara.
- _____, 2005b, "AKP Hükümetinin AB Fiyaskosu", *Halk*, 15.10.2005, No. 45, 2.
- _____, 2005c, *31. Olağan Kurultayı Parti Meclisi Çalışma Raporu*, 19-20 Kasım 2005, [http://www.chp.org.tr/index.php?module=museum&page=show&entry_id=94] e.t. 02 Mayıs 2006.

- Çakmak, H., 2005, *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri*, Platin, Ankara.
Demokratik Sol Parti, 2002, *Seçim Bildirgesi*.
_____, 2004a, *Ecevit, Kıbrıs ve Helsinki Gerçeği*, Ankara.
_____, 2004b, "AB, Türkiye'ye Karşı Adil Olmalı; AKP Hükümeti de Ucu Açık Görüşme Yöntemini Kabul Etmemeli", 24 Ekim 2004, [http://www.dsp.org.tr/haberler/?854], e.t. 15 Haziran 2005.
_____, 2005, "3 Ekim Bir 'Zafer' Değildir", 04 Ekim 2005, [http://www.dsp.org.tr/haberler/?1203], e.t. 21 Ocak 2006.
Ecevit, B., 2005, "Korkarım Türkiye'yi Bölecekler", *Akşam*, 28 Ağustos 2005, [http://www.dsp.org.tr/haberler/?1138], e.t. 05 Şubat 2006.
European Parliament, 1999, "Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions", [http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm], e.t. 30 Ocak 2008.
Gürkan, U., 2005a, "AB Müzakere Çerçeve Belgesi", *Star*, 02 Temmuz, [http://www.stargazete.com/index.asp?haberID=73932], e.t. 01 Mayıs 2006.
Karayalçın, M., 2004, *Birinci Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı Konuşması-24 Aralık 2004*, [http://www.shp.org.tr/gbdemeclericerik.asp?id=23], e.t. 29 Haziran 2005.
_____, 2005b, *Parti Meclisi Konuşması*, [http://www.shp.org.tr/ajans_goster.asp?id=464], e.t. 08 Haziran 2006.
Müzakere Çerçeve Belgesi, 2005, [http://ec.europa.eu/enlargement/turkey/pdf/st20002_en05_TR_framedoc.pdf], e.t. 20 Kasım 2005.
Öymen, O., 2003, *Büyük Millet Meclisi Genel Meclis Konuşması*, 29 Mayıs 2003, [http://www.onuroymen.com/docs/konusma61.doc], e.t. 23 Haziran 2005.
_____, 2004a, *NTV ile Röportaj*, 07 Ekim 2004, [http://www.chp.org.tr/index.php?module=news&page=readmore&news_id=1099&], e.t. 25 Haziran 2005.
Sezer, Z., 2004a, "AB Reformlarına Rağmen Türkiye'nin Önüne Koşul Dayatıyor", 20 Kasım 2004, [http://dsp.org.tr/haberler/?866], e.t. 10 Mayıs 2005.
_____, 2004b, "Türkiye'yi AB'ye DSP İktidarı Taşımaya", 24 Aralık 2004, [http://dsp.org.tr/haberler/?890], e.t. 10 Mayıs 2005.
Uyar, H., 2004, "Avrupa Yolunda Kaçırılan Fırsatlar ya da Ecevit'in 1987'de AET Üyeliğini Reddedtiği İddiası", *Toplumsal Tarih*, No. 132, 1-16, [http://www.hakimiyetimilliyeye.org/Abyolunda.doc], e.t. 02 Temmuz 2005.

Mülakatlar

- Cıngı, A., 2005, 03 Ekim 2005, İstanbul.
Gürkan, U., 2005b, 08 Eylül 2005, Ankara.
Karayalçın, M., 2005a, 13 Temmuz 2005, Ankara.
Oyan, O., 2005, 28 Ekim 2005, Ankara.
Öymen, O., 2005, 18 Ağustos 2005, Ankara.
Sağlar, F., 2005, 21 Haziran 2005, Ankara.
Sezer, Z., 2005, 07 Temmuz 2005, Ankara.
Tuncer, E., 2005, 12 Ağustos 2005, Ankara.